

Hustavla för odling av höstoljev växter

1. Val av skifte

- Till växtplats för höstrybs och -raps väljs helst ett skifte med god vattengenomsläpplighet, som inte är frostkänsligt. Man ska helst undvika skogsskiften och skiften vid skogskanter.
- Oljev växter ska helst inte odlas på samma skifte oftare än vart 4.–6. år.
- På grund av den tidiga sådden är de bästa förfrukterna för höstoljev växter antingen träda, vall, saneringsgrödor, tidiga spannmålsslag eller ärter. Vid sådden av höstoljev växter ska man ta hänsyn till vilka ogräspreparat som använts på förfrukten.
- Den säkraste såbädden för höstoljev växter är plöjd och såbearbetad jord. Om åkern kultiveras ska det göras till minst 20 cm djup och så att alla oljev äxtrester utplånats. Direktsådd i lång stubb kan leda till oönskad längdtillväxt på hösten.
- Markbearbetningen och harvningen ska göras extra noggrant. Det får inte finnas kvar några stora jordkolor på såbädden efter harvningen. Jorden bearbetas endast till 2–3 cm djup.
- Varje år höstoljev växter sås ska man vara beredd på att bekämpa sniglar. Plöjning minskar snigelproblemet, men det oaktat krävs ofta snigelbekämpning. Efter vall är problemen med sniglar ofta större än efter spannmål.

2. Sortval och sådd

- Höstrybs har bättre vinterhärdighet än höstraps. Höstraps har högre skördepotential än höstrybs, och under gynnsamma år är skördeskillnaden större. Höstrybs lämpar sig bra för ekoodling.
- Hybridsorternas fördel är den snabba tillväxtstarten och det robusta beståndet, som hålla bra upprätt. Utsädeskostnaden för populations-sorterna är lägre än för hybridsorter.
- Den bästa såningstiden för höstoljev växter är mellan 25. juli och 10. augusti. Den absolut senaste såningstiden är 20. augusti. Det lönar sig att hålla fast vid detta, eftersom oljev äxterna på hösten kräver en värmesumma på 450–500 grader för att hinna utveckla 8 örtblad och en rotlängd på minst 8 cm med en 8 mm grov rotnacke. Hos sent sådda bestånd ökar risken för att tillväxten på hösten blir otillräcklig och att risken för dålig övervintring därför ökar.
- Höstrybs kan sås senare än höstraps. Höstrybs kan sås 1–2 veckor senare än höstraps.
- **Den målsatta tätheten för höstrybs är 100 st/m².**
- **Den målsatta tätheten för höstraps är 50–60 st/m².** Den rekommenderade utsädesmängden för populationshöstrapsorter är något större än för hybridsorter.
- Höstraps har betydligt större frön än vårraps eller höstrybs.
- I en del såmaskiner kan det vara svårt att ställa in utmatningen så att den blir tillräckligt liten. Man kan i stället öka radmellanrummet, dvs. stänga av varannan eller var tredje såningsbill. En annan lösning är att blanda startgödselmedel i utsädet. Startgödseln påskyndar växtens tidiga utveckling, och samtidigt ökar maskinens spridningsmängd.
- Rätt såningsdjup är 2–3 cm beroende på markens fuktillstånd.

3. Gödsling

- Höstoljev växter behöver en mångsidig och rejäl höstgödsling eftersom växtperioden under sättningsåret är lång. Fosfor och kalium hjälper för övervintringen och en tillräcklig kvävemängd ökar plantstorleken.
- Kombisådd: Gödselmedlet väljs enligt växtens fosforbehov. Miljöersättningen begränsar kvävemängden till 50 kg/ha (på organogena jordar 40 kg/ha), så därför bör man välja ett fosforrikt gödselmedel som också innehåller kalium, svavel och bor. Användning av startfosfor har visat sig vara nyttig för höstoljev växter och det underlättar också sådden av de små utsädesmängderna.
- Vårgödsling: **Vårgödslingen** görs så tidig som möjligt på våren. Kväve-svavelförhållandet ska vara 5:1. Den första gödslingen på våren kan också göras med ett sammansatt gödselmedel, om det går att öka fosforgödslingen. Det krävs mycket fosfor (energi) för att producera olja.
- På lätta jordar kan man behöva använda NK-gödselmedel för att säkerställa tillgången till kalium. Vårgödslingen av höstoljev växter kan också delas, men de växer snabbt på våren och man måste vara noga med att inte gödsla för sent eftersom beståndet växer sig högt.
- **Bladgödsling** ger oljeväxterna de spårämnen de behöver: svavel, bor och molybden. Om höstoljev växterna gödglas med flytande kvävegödselmedel på våren är det bra att tillsätta svavel och bor i blandningen för att säkerställa blomningen, och magnesium för att effektivisera assimilationen. Det rekommenderas att mangan och bor besprutas redan på hösten för att säkerställa en god övervintring särskilt på lättare jordarter och då jorden har högt pH-värde.
- **Nitratförordningens** övre gräns för höstoljev växter är på mineraljord 200 kg kväve och på organogena jordar 160 kg kväve per hektar och år.

4. Växtskydd

- Grunden för oljeväxternas växtskydd är en god **4–6-årig växtcirkulation**. Oljeväxterna är värdväxter för klumprotsjuka och bomullsmögel, så också sjukdomarnas andra värdväxter ska beaktas i planeringen enligt växtföljdsrekommendationerna. Under mellanåren ska man också se till att bekämpa ogräs som kan fungera som värdväxter för sjukdomarna.

- ▶ Värdväxter för **klumprotsjuka** är förutom oljeväxter också senap, kål, kålrot, rädisa och rova samt korsblomstriga ogräs (t.ex. lomme, penninggräs, strandfräne, åkeryllen, harkål). Kvarblivna plantor av rybs och raps på skiftet ska bekämpas ordentligt.
- ▶ Värdväxter för **bomullsmögel** är förutom rybs och raps också kummin, ärt, bonböna, potatis, klöver, vicker, blå lucern, lin, många frilandsgrönsaker såsom morot och kål samt sallat samt prydnadsväxter såsom solros.

Förfruktens växtskydd

- Vid etableringen av höstgrödor är det bra att också kontrollera vilka preparat som används i förfruktens växtskydd. Vissa växtskyddsmedel kan ha restriktioner eller rekommendationer gällande bearbetningen före etablering av ett höstoljeväxtbestånd.

Produkt	Besprutningsåret	Året efter behandlingen
Tooler	Andra odlingsväxter kan sås efter bearbetning 60 dagar efter besprutningen.	Inga restriktioner
Tooler Heavy, Biathlon 4D	När växtskyddsmedel har använts på våren för höstoljeväxter eller andra korsblomstriga inte sås på samma skifte förrän två månader senare, och marken ska bearbetas till minst 12 cm djup. Om marken inte bearbetas får höstoljeväxter eller andra korsblomstriga inte sås på skiftet förrän efter tre månader.	Inga restriktioner
Attribut Super, Attribut C	Höstoljeväxter får inte sås	Marken ska bearbetas
Ally Class, CDQ SX, Express Gold SX	Höstoljeväxter får inte sås	Inga restriktioner
DFF SC 500	Höstoljeväxter får inte sås	Marken ska bearbetas
Sekator OD, Chekker Plus, Hussar Plus	Marken ska bearbetas innan höstoljeväxterna sås	Inga restriktioner
Mateno Duo	–	Plöjning av jorden rekommenderas
MCPA	Om beståndet måste sås om, får MCPA inte användas tillsammans med glyfosat före odling av oljeväxter.	Inga restriktioner
Goltix, Target SC, Harmony SX	Om beståndet måste brytas kan oljeväxter inte sås på åkern.	Inga restriktioner
Fenix	Åkern måste plöjas före sådd av höstoljeväxter.	Inga restriktioner
Senkor SC 600, Metro, Proman	Höstoljeväxter får inte sås	Inga restriktioner
Titus WSB	Höstoljeväxter får inte sås	Höstoljeväxter får inte sås
Conviso One	Höstoljeväxter får inte sås	Höstoljeväxter får inte sås

Källa: Viljeljän Avena Berner 2021

Bekämpning av ogräs

- Ogräsbekämpningen i höstoljeväxter sker i första hand **på hösten** det år grödan etablerats. Det är viktigt att bekämna ogräs och kvarblivna spannmålsplantor på höstem, eftersom konkurrerande växter stör höstoljeväxtens tillväxt och tar utrymme från beståndet som förbereder sig för övervintring.
- Bekämpningen görs med ett preparat som är godkänt för höstoljeväxter. Såbäddsberedningen som görs före sådden kan utnyttjas för mekanisk ogräsbekämpning.
- Vissa preparat kan också användas för ogräsbekämpning **på våren**, men bekämpningseffekten kan bli svag eftersom ogräsen då är i kraftig tillväxt. Då får besprutningen inte försenas, och temperaturen får inte vara för låg vid bekämpningstillfället.

Bekämpning av växtsjukdomar

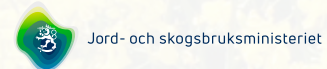
- Besprutning mot torröta** på hösten fungerar hos höstoljeväxter också som tillväxtreglering. Bekämpningen som ska göras vid 4-8-bladstadiet hjälper tillväxtpunkten att hållas närmare marknivån och förbättrar härigenom förutsättningarna för övervintring.
- Ett bestånd av höstoljeväxter kan drabbas av **bomullsmögel** i synnerhet om det regnat rikligt under tiden före blomningen. Bekämpningen av bomullsmögel görs vid full blomning eller i samband med sådden med det markverkande preparatet Contans, där svampen *Coniothyrium minitans* bryter ner bomullsmögelsvampens vilosporer i marken.

Bekämpning av skadeinsekter

- I höstoljev växternas plantbildningsstadium gör loppor sällan någon större skada. De vanligaste skadeinsekterna under etableringsåret är **sniglar**, som kan ge bitskador som kan skada bestånden betydligt. För bekämpning av sniglar används järnfosfatpreparat, som också är godkända för ekoproduktion. Det är viktigt att behandlingen görs genast i samband med sådden och vid behov upprepas.
- Också rapssteklar och larver av kålmal kan ibland störa bladrosettens utveckling på hösten. Också svanar, harar och hjorddjur kan orsaka skador på skiften med höstoljev växter.
- När våren kommer börjar höstoljev växterna växa intensivt, och skadas då mindre av olika skadeinsekter än våroljev växter gör.
- Förekomsten av **rapsbaggar** ska ändå följas med redan tidigt vid knoppbildningen, och baggarna bekämpas om bekämpningströskeln överskrids. Vanligen räcker en besprutning om man använder ett långverkande preparat, men det kan ibland behövas två besprutningar med preparat med olika verkningssätt, särskilt om temperaturen är hög vid knoppbildningen.
- Undvik liksom för våroljev växter att behandla höstoljev växter med pyretroider. Bekämpningströskeln vid tidigt knoppstadium är 2–3 baggar/planta och vid sent knoppstadium 5–6 baggar per planta.
- Också rapsvivel och skidgallmygga, och senare under växtperioden också larver av kålmal, kan vissa år kräva bekämpningsåtgärder.

5. Tröskning och torkning

- Höstraps har något länge växttid är höstrybs. Det lönar sig att skynda långsamt!
- Ett moget rybsbestånd har en grå allmäkulör. Man ska undvika att börja tröska oljev växterna för tidigt, eftersom det kan leda till skörde- och kvalitetsförluster. Trots att beståndet kan se grått ut ovanpå kan de understa skidorna i beståndet ännu vara gröna.
- Mogna frön av rybs och raps är klargula inuti. Man kan kontrollera frönas klorofyllhalt ögonmässigt genom att krossa fröna mot ett hårt underlag. Om över 10 % av fröna i skidan ännu är grönskiftande inuti lönar det sig inte ännu att börja tröska eftersom frönas klorofyllhalt då ännu är för hög.
- Tröskningsfuktigheten ska vara under 20 %, helst nära 10 %.
- En sidokniv underlättar tröskningen av höstoljev växter.
- Torkningen av fröna ska inledas genast efter tröskningen. De torkade fröna ska ha en slutlig fukthalt på 7–9,0 %.
- Torkningstemperaturen är beroende av frönas fukthalt. Ju fuktigare fröna är, desto lägre ska temperaturen vara i början av torkningen.

Källor:

- VYR Utvecklingsgruppen för odling
- VYR Odlingsguide för rybs och raps
- Viljelijän Avena Berner, videon Syysrapsin viljelyöpas
- RypsiRapsi 2025, Öljykasviviljelyn menestysreseptit https://rypsirapsi.fi/site/assets/files/1431/oljykasviviljelyn_menestysreseptit_saarinen.pdf

Foton: Fanni Heinonen
Grafisk design och layout: Graafinen Idea